Bogár László

MESE NINCS… CSAK MESE VAN

A magyar nyelv hétköznapi fordulata, miszerint „nincs mese", arra utal, hogy elég a mellébeszélésből, a mentségek kereséséből, nézzünk szembe a tényekkel bátran, és cselekedjünk határozottan. Ebben az értelmezésben a „mese" a bátor, a határozott elemzés és cselekvés ellentettje, az illúziók, a valóság elől való menekülés világa, valami olyan tehát, ami egyre messzebb visz a „valóságos" valóságtól, és nem közelít hozzá.

Mindez azért különös, mert a dolog pont fordítva igaz. Nem sok minden visz ugyanis közelebb minket a világ, a létezés, a teremtés lényegének megértéséhez, és az erre épülő sikeres evilági cselekvéshez, mint éppen a mese. Mármint a népmesékben testet öltő, ősi tudásokon, bölcsességeken alapuló léttörténetek. A hagyományos mese tehát nem valami elvont példázat, és/vagy a valóságtól elszakadó öncélú képzelet kaotikus játéka, ami legfeljebb csak gyermekek számára mond valamit, és a felnőttektől idegen. A mese ontológiai értelmű: a valóságban való eligazodás egyik legfontosabb és legértékesebb eszköze, egyszerre elméleti talapzat, enciklopédia és gyakorlatias útmutatás, kézikönyv. A mesékben összefoglalt ősi történetek valamikor a felnőtt társadalomnak szóltak, az emberi közösségek önmaguknak mesélték őket okulásul, a legmélyebb létmegértés elősegítéséül. Finom, harmonikus egységét adta mindez a *szofosz* értelmében vett *létmegértő bölcsességnek*, a *logoszként* működő *létszervező értelemnek* és az *életvilág hétköznapi berendezését* segítő *nomosznak*, mely megtanít minket a „jó gazda gondosságával" berendezni az élet javainak egyensúlyt fenntartani képes gyarapítását. Az ősi görög létértelmezés még tisztában volt e fogalmak jelentésének mélyszerkezetével. Ma már egyszerűen csak „tan" e szavak *(szofosz, logosz, nomosz)* jelentése, hiszen szinte valamennyi tudomány görög elnevezésének ez az utótagja. Holott e „tan" egész másra és másként *tan*ít mindhárom esetben (például: filo*szofosz*, bio*logosz*, ökо*nomosz*).

„A mesékben összefoglalt ősi történetek valamikor a felnőtt társadalomnak szóltak".

A mese tehát évezredek óta egyik legfőbb tanítónk, kísérőnk és őrizőnk. Amíg egy emberi közösség legféltettebb kincseként óvja, védi, gazdagítja a meséiben megörökölt ősi szellemi vagyonát, addig nem érheti komoly baj. Ám, ha „nincs mese", elfogy és/vagy eltorzul a mese, akkor nagyon kiszolgáltatott helyzetbe kerül az emberi világ. Az önmagát „Felvilágosodásként" megnevező tudatos elsötétítési stratégia elmúlt néhány évszázada során a mese egyre inkább kiszorult a felnőttek diskurzustereiből és a gyermekek számára kiutalt „denaturált" és „szigorúan ellenőrzött" szellemi tápszer lett belőle. E folyamat „racionális" magyarázata az volt, hogy a mesékben olyan terek, idők, szereplők, események kavarognak, amelyek a pillanatnyilag fennálló valóságban nem léteznek (nem is létezhetnek!), s ezért, mint a csapongó fantázia szülöttei, csupán gyermekek számára

hihetők. Hisz, mint a nevük is mutatja, lényegében egyszerű hiedelmek, amin egy felnőtt legfeljebb mosolyog. A bosszús legyintéssel kísért, gyakran hallott letorkolás, hogy ugyan hagyd már, ez „mesebeszéd", éppen ezt az ingerülten elhárító „felnőtt magabiztosságot" jelzi, pedig a mese beszéde olyan dolog, amire igazán figyelnünk kellene. A nyugatias modernitás e tökéletesen hamis deszakralizált érvelése egyúttal a „Felvilágosodás" – mint egyetlen lehetséges létértelmezési logika és világszervező értelem – *új babonáit* igyekszik bemutatni, és a népmeséket mint gyermekek „szórakoztatására" szánt „cukiságokat" tételezi fel. Mindez tökéletesen érthető, mert a népmese olyan szellemi tanítások végtelen gazdagságú tárháza, amelyek hibátlan fennmaradása, továbbélése annak idején eleve kizárta volna a nyugatias modernitás létrejöttét. Míg ugyanis a népmese a hagyományos szakralitás létértelmezésének és létberendezkedésének a szellemi talapzata, a modern tudományos diskurzus ugyanezt a szerepet tölti be a „Felvilágosodásban" megtestesülő deszakralizált modernitás esetében (amely önmagát a tizenkilencedik század óta „kapitalizmusként" nevezi meg többnyire). Mindkettő komplex lételbeszélési módot jelenít meg. A nyugatias modernitás pusztító létmódja – egyfelől – éppen azért győzhette le a szakrális emberi világot, mert meggyengült a mese szellemi ereje, gyógyító, vigaszt nyújtó, szeretethordozó energiája. Valójában javarészt ma is feltáratlan még e pusztító világfolyamat belső szerkezete, történelmi mechanizmusa, ontológiai „anatómiája", pedig bizonyosan módfelett tanulságos lenne mindezek megismerése. Mindenesetre e feltárás hiányában is teljesen érthető tehát, hogy a népmese az egyik fontos lételméleti ellenfele a világot meghatározó deszakralizált modernitás létmódjának. Az évezredek óta zajló „létháború", ami ezt a két létszerveződési módot szembeállítja, a népmesét minden létező eszközzel és módon igyekszik kiszorítani a beszédtérből, mert joggal gyanítja, hogy széleskörű és mély ismerete fölöttébb megnehezítené a nyugatias modernitás planetáris uralomgyakorlását.

„[A tradicionális mesék] széleskörű és mély ismerete fölöttébb megnehezítené a nyugatias modernitás planetáris uralomgyakorlását."

De vajon mitől ilyen veszélyes ellenfél a népmese? Ennek a kérdésnek a megválaszolásához először azokat a metaforákat kellene röviden áttekinteni, amelyek a népmesék legfőbb szereplői, elemei, tényezői. Pontosabban, legelőször azt kellene rögzíteni, hogy a népmesék valamennyi szereplője mi magunk vagyunk. A sárkányok, a táltos paripák, a boszorkányok, a szegény emberek és a dúsgazdag uralkodók, a királykisasszonyok, illetve e királyleánykák kezét – és persze a fele királyságot – végül is elnyerő legkisebb királyfiig *mindenki*. A célba érni képtelennek bizonyuló (gyakran „kőbálvánnyá" merevülő) idősebb testvérek, vagy a lusta lányok, és a gonosz mostohák is. Mindezek a „szereplők" valójában az emberi lélek legkülönbözőbb elemeit, illetve különböző nézőpontból észlelt összefüggéseit, személyiségenergiáink örvényeit testesítik meg. A mesékben kialakuló összecsapások, harcok, konfliktusok a saját belső tájainkon zajlanak, mindent eldöntő csatáinkat is saját magunkkal vívjuk. A hétköznapi életben velünk összeütköző ellenfeleinket is mi magunk teremtjük, csak többnyire mindez „takarásban" marad önmagunk előtt is. Azért takarjuk el önmagunk elől is önmagunkat, mert nem akarunk változni, és ilyenkor megrekedünk, amit a mese olykor a kőbálvánnyá váló szereplők esetével ír le. Pedig az ősi tanítás szerint, *„ha változást akarsz, a vál-*

tozás légy te magad". Indulj el a belső útjaidon, és szállj szembe bátran a benned rejlő negatív energiákkal, szelídítsd meg, csillapítsd le a benned lakó sárkányt. Aligha véletlen ugyanis, hogy az egyik leggyakoribb szereplő a mesékben a sárkány, aki a bennünk dúló elemi ösztönöket, vad erőket, roppant energiákat hordozó, ám mindezeknek többnyire csak a pusztító oldalát megtestesítő figura, míg a táltos paripa ezeknek az elemi erejű végtelen létenergiáknak a szabályozott, fókuszált formája, aki éppen ezért a legmagasabb szintű alkotó-építő energiák megtestesülése, az emberi lét elmélyült szellemi teljesítménye. Amikor a sárkányt végül is elpusztítja a legkisebb királyfi, valójában nem a létenergiákat pusztítja el, hanem csupán azok zabolátlanságát számolja fel. A „kézben tartott" mélyenergiákat írja le az a lényegi mozzanat, hogy a mesék hőse a táltos paripa nélkül aligha lenne képes sikeresen teljesíteni a feladatait.

Ha jobban belegondolunk, valójában a táltosok az igazi főszereplők, pontosabban ők testesítik meg a főhős legfontosabb alkotóképességeit, készségeit. Bölcs tanácsaik nélkül sokszor odaveszne hősünk, de végtelen erejük ellenére (vagy éppen ezért) alázattal, mégis ők kérdeznek minket arról, hogy *„mit óhajtanál, kicsi gazdám"*. Tanítóink és önfeláldozó védelmezőink tehát egyszerre. És azt is érteni véljük, hogy táltos paripáink miért eldugott istállósarokban vegetáló páriaként jelennek meg először, és miért kell zab helyett égő parazsat enniük ahhoz, hogy a küldetésüket beteljesíthessék.

„(…) legelőször azt kellene rögzíteni, hogy a népmesék valamennyi szereplője mi magunk vagyunk."

A sárkány, a zabolátlan – és ezért szubsztanciálisan többnyire pusztító – erő elrabolja a Napot és a Holdat, illetve a királykisasszonyt, aki a szépet, a jót, a vigasztalót, a kedves, nőies bájt, a nőiség ősi alkotóerejét testesíti meg. Vagyis velük együtt a világból, az emberi életből eltűnik a fény, az éltető erő, és a hős egyik feladata ennek a visszaszerzése.

Az öreg király többnyire már nem tud harcolni, hisz nem is ez a dolga, ő ugyanis a nemcselekvő, de világunkat mégis megtartó belső bölcsességünket testesíti meg. Ő személyiségünk alappillére, harcaink alatt ő „tartja az eget felettünk". A „fele királyságát" annak ajánlja fel, aki aktívan cselekedni tud, és aki ezzel helyreállíthatja az egyetemes szeretetenergiák szabad áramlását. A Nap, a Hold és/vagy a királykisasszony elrablásával ugyanis a sárkány ezt a szabad áramlást gátolja, vagy állítja meg teljesen. Márpedig minden baj, betegség, sérülés ebből ered a földi világban: ha valami útját állja az egyetemes szeretetenergiák szabad áramlásának. És, amint azt nap, mint nap megtapasztalhatjuk, valami mindig az útját állja!

Így aztán „Nap mint Nap" nekünk magunknak is kicsi királyfivá, nemes lovaggá, hőssé kell, válnunk, és szembe kell szállni a rontó erőkkel, a bennünk lakó „sötét anyaggal" és „sötét energiával". Hogy minderre képesek lehessünk, szellemileg kell megemelkednünk, és az égig érő fa, mint meséink döntő eleme, éppen ennek a folyamatos szellemi megemelkedésnek a szimbóluma. Mint ahogy az is, hogy az égig érő fa egy csodálatos kert kellős közepén áll. Ez a bennünk élő harmónia iránti vágy és képesség megtestesülése. Kert, vagyis létünk *ker*ete, az égi és földi örömök „illatos kertje", ahonnan életenergiáinkat nyerjük, ahol befogadó, megértő és megnyugtató szeretet vár ránk.

A mesék legmélyebb erkölcsi törvénye, hogy *„jótett helyébe jót várj"*, tehát igyekezz megérteni a világot, amelyben élsz, tiszteld a szakrális rend ősi tudásait, és így (de csakis így!) érsz majd célba. Munkálkodj örömmel, bizakodással, reménykedéssel, és tekints mindent ajándéknak. Ajándéknak, a Teremtő végtelen kegyének, és

oszd meg éppen ezért az ajándékként kapott anyagi és szellemi javaidat (köztük a saját tested és lelked létenergiáit) mindenkivel, aki éppen nem bővelkedik ezekben úgy, mint te most éppen. Teheted ezt abban a biztos tudatban, hogy példádat látva, mások is így tesznek majd, és ezért te sem látsz szükséget soha és semmiben. Csak így szabadulhatsz meg az állandó félelem, szorongás, aggodalom, vagy éppen az indulat, a harag, a düh negatív, pusztító energiáitól, ha másokban bízva van bátorságod az örök „szegény emberként" élni életed. Nem ragaszkodni tehát görcsösen azokhoz az anyagi javakhoz, amelyek csak egy kirakatvilág díszletként felvillanó káprázatai. Értékük e földi javaknak kizárólag akkor, attól, azért és addig van, amíg szellemileg nemes célok hordozói segítői, eszközei. Egyébként tévutakra vivő veszélyes hulladékok, kacatok, amelyek „jólét" helyett a teljes pusztulásba vihetik a gyanútlan és felkészületlen „idősebb testvéreket", az öntelt és kapzsi „gazdag embert", vagy öngerjesztő örvényléseket keltve a világ és benne önmaga teljes felszámolása felé hajtják a mértéktelen Kisgömböcöt.

„Nem ragaszkodni tehát görcsösen azokhoz az anyagi javakhoz, amelyek csak egy kirakatvilág díszletként felvillanó káprázatai. Értékük e földi javaknak kizárólag akkor, attól, azért és addig van, amíg szellemileg nemes célok hordozói segítői, eszközei."

Talán ennyi elég annak a belátásához, hogy a népmese miért volt és miért lesz minden korokban az ember egyik legfőbb szellemi vezetője, iránytűje. Rajta keresztül és általa sajátíthatjuk el ugyanis azt az ősi tudást, amely minden korokban útba igazít minket. Merthogy mindig úton voltunk, vagyunk és leszünk. Járjuk a Teremtés végtelen útjait, és mindig azt az ösvényt kell választanunk, amelyen járva a legtöbbet tanulunk. Leginkább azt, hogy az élet állandó változás, küzdelem, szenvedés, szenvedély és áldozat. Pontosabban az *is*. Mert, ahogy Hamvas Béla írja: *„Az élet csak akkor kezdődik, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz. A létezés soha nem hat megnyugtatóan. Egyáltalán nem fölemelően, hanem felizgató módon hat. Hirtelen azt hiszi az ember, hogy képes valamire, amire pedig nem képes. Aztán mégis képes rá, és »ember feletti« módon is. Amikor nincs többé bizonyosság és rend és fegyelem és harmónia és megfékező hatalom. Ellenben igenis van önkívület és szenvedély, van mágia és mámor."*

Amint a mesék kezdőmondata üzeni: *„egyszer volt, hol nem volt"*, vagyis az élet folyton kavargó örvénylő csoda, hol van, hol nincs. Ez a lélek „kvantummechanikájának" benső logikája. És mi mind, a létezés kezdet és vég nélküli történetének útját járók, a meséink küzdőterein ezeket a minden energiánkat mozgásba hozó áldozatokat azért a végtelen gyönyörért hozzuk, mert szereplői, átélői és alakítói lehetünk a Teremtés soha véget nem érő csodájának.